

Jan Vermaat

In een serie van vijf gesprekken met Jan Vermaat, kunstschilder, tekenaar, beeldhouwer, monumentaal kunstenaar, ontvanger van de Cultuurprijs Woerden 1998, oprichter en ereid van de Kunstkring Woerden schets ik een beeld van deze begaafde, charmante en bijzondere kunstenaar.

Hierbij de weerslag van de eerste twee gesprekken.

Theo Aarsen

I

“Ik heb er nog steeds schik in” vertelt Jan. In de jaren dat hij in Toronto woonde heeft hij heimelijk iets veranderd in het ontwerp van de Canadese vlag en dat is nog steeds zichtbaar. Daarover later in dit verhaal.

Jan wordt in 1939 geboren in Naaldwijk. Zijn vader is kleermaker en het gezin bestaat uit twee jongens en zes meisjes, waarvan er een in 1943 overlijdt. Jan is net drie maanden oud als het gezin verhuist naar Woerden en woont aan de Kruittorenweg nr 10. Het is een kleine stad en Jan herinnert zich dat Woerden toen amper 10.000 inwoners telde en buiten de Singel is er weinig meer dan de Meeuwenlaan, de Nieuwendijk en de Leeuwerikstraat.

Een van de projecten is een tekenopdracht

Jan zit op de Wilhelminaschool, maar dat is geen succes. Zijn ouders weten hem op de Emmaschool te krijgen en daar krijgt hij meer ruimte. Hij adoreert meester van de Blink, want die werkt met kleine projecten. Een van die projecten is een tekenopdracht. In huize Vermaat hebben ze een mooi boek “Met zeven zintuigen de natuur in”. Jan wil de meester ‘pleasen’, zoals hij dat noemt en zoekt een reiger op in het boek, houdt de bladzijde tegen de schemerlamp en levert een prachtige tekening af.

Zijn belangstelling voor tekenen is gewekt. Met twee van zijn zusjes maakt hij talloze tekeningen op de achterkanten van de

staalkaarten van de stoffen van zijn vader. Hij boetseert poppetjes en knikkers van klei van de dakpannenfabriek. Als Arend, de negen jaar oudere broer, de toren van de Opstandingskerk op Jans' tekening corrigeert, laat Jan dat morrend toe. Hij weet dat hij het zelf toch veel beter kan.

Een oudere zus van Jan is Hermine. We kennen Hermine als penningmeester van de Kunstenaarsvereniging in Woerden rond het jaar 2000.

Jan licht toe: "Hermine maakte net als ik ook beelden, maar haar tweelingzus die in Canada woont, heeft drie kinderen waarvan er twee kunstschilder zijn geworden. Zit dus een beetje in de familie. Zoek maar eens naar Michelle en Paul Fenniak, mijn oomzeggers. Schitterend werk maken ze. Een anekdote is dat over Paul in een Canadees tijdschrift werd geschreven: "My mother was very worried because I wanted to become an artist but I've an example in my uncle who didn't starve to death".

Terugzoekend op internet¹ naar het werk van de Fenniaks heeft Jan geen woord te veel gezegd.

Het talent voor tekenen en creativiteit zat er al vroeg in. Hoe is dat tot verdere ontwikkeling gekomen?

"Dat weet ik nog als de dag van gisteren. Ik werd eigenlijk ontdekt door Henk Poesiat. Henk Poesiat was een vooraanstaand schilder/ tekenaar² in Woerden die in de stijl van Jan Moesman werkte, toch wel de bekendste Nederlandse surrealistische schilder. Hij was de vader van Bart, een hele goede vriend van mij".

"Toen ik mijn schoolschriften eens uitleende aan Bart, liet deze de tekeningen van mij daarin aan zijn vader zien. Die liet er geen gras over groeien en klopte diezelfde avond nog bij ons aan. Deze knul moet naar de Kunstacademie was zijn advies. Nou, mijn vader zag daar niet meteen de zin van in."

"Het mocht toch, maar dan op de zaterdagochtend, want ik volgde nog de Mulo. Na een jaar op de afdeling Esthetische Vorming van de Academie Artibus mocht ik naar de beroeps-avondopleiding. Jammer, want met een avondopleiding moest je gewoon in militaire dienst. Dan verdiende je niks meer en bij de dagopleiding kreeg je uitstel van dienst en kon je gewoon doorwerken."

De militaire dienst moet worden vervuld, maar na deze onderbreking wordt toch de avondstudie afgerond en behaalt hij in 1961 het diploma Academie Beeldende Kunsten, toegepaste schilder- en beeldhouwkunst. Zijn opleiders zijn Henk Bellaard, Stokhof de Jong en Jongbloed. Goede opleiders vindt Jan en Stokhof de Jong is zijn hoofddocent. Overdag moet er natuurlijk wel gewerkt worden. Zijn interessantste baan is bij het Geologisch Instituut van de Universiteit van Utrecht. Zijn werk is microfossielen tekenen bij de afdeling Micro-paleontologie. Daarvoor werkt hij in Woerden al aan sieraden bij de fa Bakker en van der Heijden. Via dit bedrijf leert hij Herman Prins kennen. Vervolgens werkt hij bij een drukkerij en ook op de voorraadadministratie bij de Depot Retour

¹ Paul Fenniak. <https://www.paulfenniak.com/section5>

² Henk Poesiat, Amsterdam 1913 – Den Haag 1976. Henk Poesiat woonde en werkte in Woerden van 1931 tot 1956 waarna hij voor twintig jaar naar Canada (Toronto) vertrok. Werk van Poesiat vinden we in het Centraal Museum in Utrecht. Poesiat komt op 18-jarige leeftijd naar Woerden waar hij 25 jaar werkt. Hij is de oprichter van de Vrije Academie in Utrecht.

Goederen op het Defensie-eiland.

Je was 27 jaar en je vertrok naar Canada. Was dat ambitie, had het met de tijdgeest te maken of had je goede verhalen gehoord van Henk Poesiat?

“Het was moeilijk in Woerden een huis te vinden, we spreken over midden jaren zestig. En daarom vertrok ik in 1966 naar Canada en ik vond daar werk bij de Dominion Regalia Ltd. Een bijzonder bedrijf waar ik kerkelijke kleding zoals kazuifels, regalia, mijters en kleding voor de Vrijmetselarij ontwierp. Ja, en ook vlaggen.

En daar kwam op een bepaald moment de vlag van Canada voorbij die wat aangepast moest worden. De oude vlag van Canada die gerelateerd was aan de Engelse werd door de overheid vervangen door een nieuw ontwerp. Het bedrijf waar ik werkte kreeg de opdracht om dit uit te voeren. Ik heb het officiële ontwerp toen iets gewijzigd. Met enige vrijmoedigheid heb ik het rechte steeltje van The Maple Leaf een wat breder uiteinde gegeven. Dat vond ik mooier. In alle vlaggen van Canada is dat overgenomen. Ik heb er nooit meer wat van gehoord.”

Jan kan er nog steeds smakelijk om lachen.

“Kijk, contactafdrukken van mijn werk in het Royal Ontario Museum, die heb ik nog”

“Via een open sollicitatie kwam ik daarna als Exhibition Designer terecht bij het Royal Ontario Museum in Toronto. Mijn ervaring bij het Geologisch Instituut in Utrecht kwam goed van pas als inrichter van de geologische afdeling Paleontologie in het Royal Ontario Museum. Je richtte taferelen in van tijdperken van miljoenen jaren geleden. Het was altijd weer een uitdaging om op creatieve manier de sfeer van die tijd weer te geven. Met draden, lichtflitsen en geluid kon ik prachtige regenbuien uit het Cambrium nabootsen.

Een bijzonder ervaring was dat ik daar de grote Japanse tentoonstelling mee mocht helpen inrichten, die door de gouverneur van Canada met de ambassadeur van Japan werd geopend.”

Je kwam na twee jaar alweer terug naar Nederland en hoe vond je je weg weer?

“Ja, toch in 1968 terug naar Nederland. Ik kwam eigenlijk voor een vakantie terug, maar ik ben gebleven. Ik begon als zelfstandig kunstenaar en mocht in Houttuin Sluipwijk in een oude boerderij die onder het beheer van de gemeente viel, een atelier huren. Daar was ik de gemeente best dankbaar voor. Mijn grote wens was wel om een eigen expositieruimte te hebben. Maar hier kon ik mee vooruit. Ik had er een divan en daar sloep ik dan op.”

1968 Jan Vermaat terug in Woerden

De Woerdense Courant van 28 april 1968 besteedt aan de terugkeer van Jan Vermaat uitgebreid aandacht³. Jan woont in de boerderij die voor het overige deel wordt ingericht als jeugdsociëteit. Daardoor kan hij de gemeente weer van dienst zijn omdat hij een beetje toezicht kan houden op de jeugd. Aan de dagelijkse begroeting door hen met “Ha, die kunstschilder” moet Jan wel even wennen.

Het betreffende, behoorlijk lovende artikel in de Woerdense Courant had als slotzin: “.....en wij geloven dat we in de toekomst nog veel van deze jonge begaafde kunstenaar mogen verwachten”

De gemeente koopt in 1968 van Jan een belangrijk kunstwerk: “Symphonie in Goud”, wat de achterwand van de hal van het stadhuis (op de Westdam) siert.

Ook buiten Woerden wordt hij bekend door zijn deelname aan een grote tentoonstelling in Badhoevedorp.

³ Zie Woerdense Courant 28 april 1968.

II

Na zijn terugkeer in Nederland bouwt hij zijn netwerk in Woerden op. Hij is schilder, tekenaar, beeldhouwer en monumentaal kunstenaar⁴. Dat is een breed terrein en dan kom je veel mensen tegen. We lopen eens wat namen langs en bekijken foto's en heel veel krantenknipsels.

Welke naam als collega-kunstenaar schiet jou nu het eerst te binnen?

“Als eerste noem ik toch Aad Zwart⁵, een goede vriend van me. Hij was wel een flink stuk ouder dan ik. Aad was een fabelachtige schilder, met laat-impressionistisch werk. Ik herinner me dat hij uit Voorburg kwam, in Woerden werkte, in de Achterhoek, maar ook

1973 Jan Vermaat, Aad Zwart en Cees Andriessen, expositie Stadsmuseum
foto Woerdense Courant

in Zwolle. Hij had een woonwagen met een paard ervoor en daar trok hij mee rond. Daarnaast woonde hij ook in een trekschuit “de Trekschuit” die in de Singel in Woerden lag. Volgens mij ligt die er nog steeds.

Toen Aad met zijn vrouw opgenomen werd in het Rosa Spierhuis in Laren heb ik samen met hem een collectie tekeningen uitgezocht die hij gedoneerd heeft aan de gemeente Woerden. Ik geloof dat er ook een aantal schilderijen naar de gemeente Woerden gegaan.

Een jaar of tien geleden was er in Zwolle nog een overzichtstentoonstelling van zijn werk”

Jan vervolgt:

“Op de foto hiernaast zien we ook Cees Andriessen⁶. Cees Andriessen was een leeftijdsgenoot. Cees was een beeldhouwer, een hele goeie trouwens, die verhuisde naar Reeuwijk, maar is helaas jong overleden.

Hans van Ommeren en Herman Prins moet je uit die tijd natuurlijk ook goed gekend hebben.

“Jazeker, Hans was een jonge gast die het vak leerde van Jaap van der Voorn en daarna doorging met zijn opleiding en zijn werk bij Max Koot. Hans was erg actief bij de

⁴ Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Stichting RKD

⁵ Aad of Arie Zwart, 1903 (Rijswijk, ZH) -1981 (Laren). Bekende Nederlandse schilder, tekenaar, pentekenaar. Aad Zwart werkt in Woerden van 1962 tot 1974. In de secretariskamer van het Stadsmuseum in Woerden is zijn kop in brons te bezichtigen van de hand van Jan Vermaat.

⁶ Cees Andriessen, 1941-2003, een Amsterdammer van geboorte, volgt zijn opleiding Beeldhouwen onder andere aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam. Een werk wat ons herinnert aan Cees Andriessen is het beeld “Zagen zagen wiede wiede wagen” in de Regina Pacisstraat in Oudewater. Cees Andriessen vinden we net als Jan Vermaat terug in het uitgebreide boek van P.M.J. E Jacobs: Beeldende kunstenaars in België, Nederland en Luxemburg geboren na (ongeveer) 1600.

fotoclub Iris waar ik jurylid was bij het beoordelen van het werk van de fotografenclub. Zo kwam je elkaar dus vaak tegen.”

1972 Expositie in Stadsmuseum
vnlr Gerrit van Esterik, Jan Vermaat, Hetty van Wijk,
Herman Prins en Hans van Ommeren
Foto Hans van Ommeren

Herman Prins kan Jan zich ook nog goed herinneren.

“Herman was leraar aan de schildersvakschool of grafische vakschool in Utrecht. Dat weet ik niet meer precies. Een geweldig goede emailleur, van oorsprong plateelschilder.

Ja en dan heb je Taeke de Jong in Kamerik. Een bijzonder mens met mooi werk in brons. Ach, er waren zoveel mensen om je heen begin jaren '70 dat ik ze echt niet allemaal meer herinner. Dat kan ik niet allemaal bijhouden.”

In Woerden bouwt Jan na terugkeer uit Canada een flink netwerk op. Hij kent veel mensen en veel mensen kennen hem. Rondom Jan verzamelen zich in die tijd ook jonge kunstenaars die we in de Kunstkring Woerden in 2020 nog kennen zoals Marjolein Schouten, Puck Sluijs, Nancy Six-Dijkstra en Mieke Mars.

Eind jaren tachtig zien we je ook internationaal actief. Dat begint in 1988?

Jan weet het nog precies en wil daar graag over vertellen.

“In die tijd kreeg ik een beurs naar Portugal bij het Boellaardfonds⁷. Ik wilde gaan leren hakken. Dat kon in Portugal. Ik moest daarvoor de nodige documentatie naar de ambassade sturen en ik werd zowaar uitgenodigd.”

Jan weet over zijn verblijf in Portugal nog veel details.

“Ik ben afgereisd naar Portugal en daar kon ik werken in het Atelier Museo Antonio Duarte in Caldas da Rainha. Ik kreeg feedback van professor Antonio Vidigal. Die mijnheer Vidigal was docent aan de Academia de las Bellas Artes de Esculturas in Lissabon. In het atelier mocht ik in mijn eentje aan een steen werken. Mijn beeld werd het datzelfde jaar op het Internationaal Beeldhouwer Symposium op de Rua Libertade in Lissabon ten toon gesteld. Dat was wel erg bijzonder, want ik was pas een jaar aan het leren voor steenhouwer.”

De Rua Libertade is een beetje de “Champs Elysees” van Lissabon. Deze expositie in Portugal markeert het begin van het internationale werk van Jan.

⁷ Stichting het Boellaardfonds is een particulier Utrechts fonds dat in 1873 is gevormd uit de nalatenschap van mejuffrouw Boellaard. Op haar verzoek is het fonds gestart onder toezicht van het bestuur van het Genootschap Kunstliefde. Van dit Genootschap is Jan Vermaat sinds 1973 lid.

“Het jaar daarop werden er negen kunstenaars uit Europa en ik uitgenodigd in Caldas da Rainha. Daarna ging ik naar andere internationale tentoonstellingen. Ieder jaar zijn die er op diverse plaatsen in Europa. Vorig jaar september was er in Soest een Utrechts beeldhouwerssymposium.”

1991 Sardinië
foto Woerdense Courant

Ik denk dat dit beeld nu ergens op de zuidpunt van Sardinië staat. Dat hebben ze me ooit verteld, maar of dat dat zo is, ik weet het niet. Op Sardinië had ik mijn nichtje Michelle Fenniak uit Canada meegenomen en zij heeft daar ook een stuk steen behakt.”

Veel van de deelname aan internationale symposia vinden we terug in de kranten uit die tijd en in de plakboeken van Jan.

Op Sardinië hakt hij een open mensfiguur in een stuk steen van 2,60m bij 1,40m en 40 cm dik.

“Heerlijk vind ik dat hakken. Thuis maak ik vooral beelden uit brons en dat is toevoegen, opbouwen maar bij beeldhouwen is het steeds maar weer weghalen. Dat is spannend, want het moet in een keer goed.

De opdracht was om je te oriënteren op de geschiedenis van dit eiland in de Middellandse Zee.

Ik hakte een figuur weg in de steen en die verbeeldt de verdwenen volken uit dit middellandse zeegebied. Die volken lieten stenen achter en deze figuur draagt zo’n steen.

1992 Montbrison
foto Woerdense Courant

Vervolgens komt Montbrison (1992), waar hij een tweede prijs wint met een beeld van een kleuter die voorovergebogen zit en in uiterste concentratie zit te tekenen. Daarna Nanto (1995) in Italië waar hij een derde prijs wint en Balbido (1996), nogmaals in Italië.

Het jaar 1997 is een bijzonder jaar voor Woerden. Woerden bestaat 625 jaar en er wordt een beeldhouwerssymposium georganiseerd. Met zijn ervaring is Jan een van de drijvende krachten achter deze bijzondere manifestatie. De deelname is internationaal. Woerden houdt aan dit symposium een tastbare herinnering over.

Wat zijn jouw herinneringen aan dit bijzondere jaar?

Met enige trots vertelt Jan: “Op initiatief van mij en Jos Vermeulen organiseerden de beide Rotaryclubs in 1997 een internationaal beeldhouwerssymposium in Woerden met als thema “Water in steen verbeeld.” Alles vond plaats in een grote tent op het Exercitieterrein. Er werden tien beeldhouwers uit Europese landen uitgenodigd. Zelf deed ik buiten mededinging mee. De Rotary verzorgde alles voor deze beeldhouwers. Het was voor mij een enorme kick om in mijn eigen woonplaats zo’n evenement georganiseerd te zien. De monumentale beelden die toen zijn gehakt, staan langs de Van Kempensingel.

1997
Permanent Wave

Mijn beeld staat bij het Weddesteijn. “Permanent Wave.”

De Nederlandse deelnemer aan het symposium is Joop Wouters. Zijn beeld “Golf met zwemmer” past helemaal in het prachtige ruggen-oeuvre wat Joop in negentiger jaren maakte. In het grote blok graniet is heel fraai de rug van een zwemmer in het water zichtbaar. Het beeld staat in het plantsoen van de Van Kempensingel vlak bij de Parijse brug.

Joop Wouters is een goede bekende van Jan en hij heeft hem in zijn huis Frankrijk nog wel eens op bezocht. Dit eerste internationale beeldhouwerssymposium is een groot succes en in het jaar daarna wordt om die reden aan beide Rotary's de Cultuurprijs van Woerden toegekend.

Trots meldt Jan: “Jos en ik mochten de prijs in ontvangst nemen.”

Tien jaar later in 2007 - Jan en Kitty wonen inmiddels in Friesland - wordt dit evenement nogmaals in Woerden herhaald. Jan is wederom een van de initiatiefnemers. Nu vindt het plaats op het Defensie-eiland en er worden tien deelnemers uit de nieuwe lidstaten van Europa uitgenodigd. Het thema is “Sitting Art”. Het gaat om kunstwerken waarop men kan zitten. Beelden hiervan vinden we verspreid over de stad en de omliggende dorpen. Twee staan er aan de kop van de haven, een groot beeld ‘Het Oor’ staat bij de rotonde bij de Rembrandtlaan en de “Driepoot” staat mooi opgesteld langs de Oostsingel tegenover de Wilhelminaschool. In Zegveld vinden we “De Voet.”

Jan blijft intussen een trouwe deelnemer aan internationale symposia. In Italië is hij deelnemer in Madonna de Campligi (1998), het jaar daarop in Treviglio (1999) en tenslotte nog een keer in Montbrison (2005) in Frankrijk.

Een nieuw netwerk en nieuwe vrienden in Friesland.

De afscheidstentoonstelling “Adieu” in het Stads museum in 2003 markeert het vertrek van Jan uit onze stad. Van de stad Woerden krijgt Jan, zoals hij dat zelf zegt, een groot ding dat het oude stadhuis voorstelt.

Grinnikend toert hij het vanachter een gordijn vandaan. “Niet oneerbiedig hoor, maar waar moet je zo'n ding laten. Een stadspenning was handiger geweest.”

Met Kitty woont hij vanaf 2002 eerst in Franeker, later in Boazum, waar hij een compleet nieuwe omgeving van kunstenaars aantreft en koestert. En waar hij in navolging van zijn activiteiten in Woerden een nieuwe kunstenaarsvereniging Facit in Franeker opricht. Facit is een vereniging die veel leden telt en nog steeds actief is.

“We waren graag in Franeker gebleven. We hadden een prachtig huis, in de Zilverstraat midden in de stad. Maar ondanks leegstaande panden in de buurt wilde de gemeente me niet garanderen dat ik er een atelier mocht vestigen. Ja, dan houdt het op. Een galerie hebben in Friesland is niet eenvoudig. Friezen kopen geen kunst en als ze kopen dan is het van

Friezen, bv werk van Douwe Elias of Pieter Pander. Dus werd het Boazum.

Nu we weer in Woerden terug zijn hebben we toch ook weer mooie beelden in de tuin, kinderen en kleinkinderen in de buurt. Ik ben weer heerlijk aan het schilderen en ik ben erg blij dat de Kunstkring nog bestaat. Ik wil er graag weer wat voor betekenen.”

In de tuin bij Jan en Kitty